

Regeringskansliet

Kn.remissvar@regeringskansliet.se

Kn.me.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över SOU 2025:122 - En kortare instanskedja för mark- och miljöärenden, regeringskansliets ärende KN2026/00379

Sammanfattning

Västerviks kommun har givits möjlighet att lämna synpunkter på förslagen och materialet i Klimat- och näringslivsdepartementets promemoria - En kortare instanskedja för mark- och miljöärenden, regeringskansliets ärende KN2026/00379. Svaren ges indelade i områdena Allmänna synpunkter, PBL bygglov, PBL planenhet och miljöbalken.

Beslut

Miljö- och byggnadsnämnden beslutar att avge följande yttrande över rubricerad utredning:

Allmänna synpunkter

Miljö- och byggnadsnämnden ställer sig generellt positiv till utredningens genomgripande ansats till kortare och mer förutsägbara processer och förbättrade planeringsförutsättningar

Nämnden har inte tagit ställning till införandet av en överklagandeavgift. Nämnden anser dock att utredaren i högre grad behöver analysera och väga de potentiella negativa konsekvenser som en sådan ordning kan medföra. Särskilt bör belysas risken för att en parts ekonomiska förutsättningar i praktiken begränsar möjligheten till överprövning, vilket kan påverka rättssäkerheten och likabehandlingen.

Förslagen förflyttar ansvar till kommunernas planering och prövningar. Det förmodas kräver än mer kompetens hos kommunernas olika och ofta specialiserade handläggare. Kommunerna ska också klara de ökande kraven vilket sannolikt kan bli en sårbarhet särskilt i landets alla många mindre kommuner.

Synpunkter utifrån bygglov

Förslagen bedöms kunna bidra till kortare handläggningstider, snabbare laga kraft och ökad förutsebarhet för såväl enskilda som byggaktörer. Särskilt förslaget att ta bort länsstyrelsen som överklagandeinstans och i stället låta överklaganden gå direkt från miljö- och byggnadsnämnden till mark- och miljödomstol innebär en tydlig förenkling av processen.

Samtidigt innebär förändringen ett påtagligt ökat ansvar för kommunen, särskilt inom bygglovsgivningen. När länsstyrelsen tas bort som mellaninstans förändras prövningen i grunden. I dagens system fungerar länsstyrelsen ofta som en första juridisk kontroll och kvalitetssäkring av kommunens beslut, där brister i exempelvis motivering, rättslig bedömning och hantering av berörda parter i viss mån kan fångas upp och rättas till. Länsstyrelsens handläggning tillför ibland ett kompletterande underlag som blir en del av beslutsprocessen i de efterföljande instanserna. När denna del faller bort finns en risk att mark- och miljödomstolen i vissa ärenden får ett mindre omfattande och mindre genomarbetat underlag för sin prövning, särskilt i mer komplexa ärenden. Vilket i sin tur kan innebära en risk för att eventuella brister i större utsträckning får direkt genomslag i den rättsliga prövningen.

Mot denna bakgrund bedömer miljö- och byggnadsnämnden att kraven på beslutsmotiveringarna i bygglovsärenden kommer att öka väsentligt. Ett bygglovsbeslut behöver i högre grad än tidigare vara självbärande, det vill säga tydligt redovisa vilka rättsliga förutsättningar som gäller, vilka bedömningar som har gjorts och hur kommunen har resonerat i sina avvägningar. I ett system där beslut i större utsträckning prövas direkt i domstol blir det avgörande att besluten i sig, utan kompletteringar, ger en fullständig och spårbar bild av den rättsliga bedömningen.

Kravet på en starkare koppling till lagrum och praxis följer av denna förändring. När färre instanser prövar ärendena och färre mål når högre rättsinstanser ökar betydelsen av att kommunens beslut redan från början är väl förankrade i gällande rätt. Domstolen kommer i ökad utsträckning att pröva om miljö- och byggnadsnämnden har gjort en korrekt rättstillämpning, inte bara en rimlig bedömning. Avsaknad av tydliga hänvisningar till tillämpliga bestämmelser och praxis riskerar därför att leda till att beslut upphävs, även i de fall där den faktiska bedömningen i sak i huvudsak varit korrekt.

På motsvarande sätt blir behovet av en mer systematisk dokumentation av avvägningar större. I domstolsprövningen är det avgörande att det i efterhand går att följa hur kommunen har resonerat, vilka intressen som har identifierats och hur dessa har vägts mot varandra. Om denna dokumentation är bristfällig eller otydlig finns en påtaglig risk att besluten framstår som otillräckligt underbyggda, vilket i sin tur kan leda till att de upphävs. Dokumentationen blir därmed en central del av rättssäkerheten och inte enbart ett internt stöd i handläggningen.

Den förändrade instansordningen, tillsammans med förslagen om att begränsa möjligheten till prövning i Mark- och miljööverdomstolen, innebär dessutom att fler

avgöranden i praktiken blir slutliga redan efter prövning i mark- och miljödomstol. Detta förstärker ytterligare vikten av att kommunens beslut håller hög kvalitet från början, eftersom möjligheten till ytterligare rättslig prövning minskar. För närvarande ser vi att bedömningarna i överprövningskedjan kan skilja sig mellan de olika instanserna. I de ärenden som går vidare genom samtliga instanser är miljö- och byggnadsnämndens uppfattning att länsstyrelsens ställningstaganden oftare ligger närmare den slutliga bedömningen i Mark- och miljööverdomstolen än vad mark- och miljödomstolens gör. Det understryker ytterligare vikten av att både kommunernas beslutsunderlag och domstolarnas utredningsarbete håller en hög och jämn kvalitet, för att säkerställa en rättssäker och enhetlig tillämpning av plan- och bygglagstiftningen.

Förslagets ambition att minska mängden ogrundade överklagade välkomnas. Samtidigt är det viktigt att säkerställa att avgiften inte utgör ett hinder för enskilda med begränsade ekonomiska resurser, samt att informationen om avgiften och dess undantag är tydlig.

Även tillsynsverksamheten påverkas av förslagen, då tillsynsbeslut enligt plan- och bygglagen i fortsättningen överklagas direkt till domstol. Detta innebär att även tillsynsbeslut måste hålla en hög och jämn juridisk kvalitet, vilket ställer ytterligare krav på kompetens och resurser.

De föreslagna förändringarna i detaljplaneprocessen bedöms på sikt kunna bidra till mer robusta och rättssäkra detaljplaner, vilket är positivt ur bygglovsperspektiv. Samtidigt innebär tydligare och mer preciserade planer att utrymmet för tolkning i bygglovsskedet minskar, vilket medför krav på en mer konsekvent och strikt tillämpning av planbestämmelser.

Kommunen vill i detta sammanhang särskilt framhålla att de förändringar som föreslås inte enbart innebär ett förändrat arbetssätt, utan också ett ökat kompetens- och resursbehov. De högre kraven på juridisk kvalitet, dokumentation och beslutsmotivering medför en mer tidskrävande handläggning per ärende. Samtidigt ökar behovet av juridisk kompetens och intern kvalitetssäkring. Utan motsvarande förstärkning av resurser finns en risk att reformen leder till längre handläggningstider i första instans eller en ökad sårbarhet i organisationen, vilket motverkar reformens syfte.

Sammanfattningsvis innebär förslagen ett tydligt skifte i ansvarsfördelningen inom plan- och byggprocessen. Reformen skapar förutsättningar för snabbare och mer förutsebara processer, men innebär samtidigt att kommunens bygglovsgivning blir mer central och mer juridiskt krävande. Miljö- och byggnadsnämnden tillstyrker i huvudsak förslagen, men vill särskilt understryka att de ökade kraven på beslutsmotivering, rättslig förankring och dokumentation behöver beaktas i det fortsatta arbetet, liksom behovet av stöd till kommunerna i form av vägledning, kompetensutveckling och tydlig praxis.

Synpunkter utifrån kommunens planarbete

Kommunens planenhet är i huvudsak positiv till utredningens ambition att effektivisera handläggningen inom plan- och byggområdet. Förslaget att slopa länsstyrelsen som överklagandeinstans bedöms kunna förkorta processerna och minska dubbelprovning, under förutsättning att mark- och miljödomstolarna tillförs nödvändiga resurser. Kommunen tillstyrker även förslagen om begränsade provningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen samt tidsfrist för dom efter huvudförhandling, då dessa bedöms stärka förutsägbarheten och minska handläggningstiderna.

När det gäller detaljplaneprocessen tillstyrker kommunen förslagen om förenklat planeringsbesked och tydligare hantering av miljöbedömningar. Dessa förändringar bedöms minska den administrativa bördan och risken för formaliafel. Kommunen tillstyrker även införandet av plankostnadsavtal i lag samt krav på kommunala riktlinjer, då detta ökar transparensen och likabehandlingen i exploateringsprocessen. Förslagen om nationell vägledning och digitalt utredningsstöd välkomnas, särskilt med hänsyn till kommunens geografiska förutsättningar och resursläge.

Sammanfattningsvis bedöms förslagen i betänkandet i stor utsträckning bidra till kortare och mer förutsägbara processer, stärkt rättssäkerhet och förbättrade planeringsförutsättningar, under förutsättning att berörda myndigheter ges tillräckliga resurser och att nationell vägledning tas fram.

Synpunkter utifrån Miljöbalken

Miljö- och byggnadsnämnden i Västerviks kommun är tillsynsmyndighet för all miljöfarlig verksamhet inom kommunens geografiska område, vi hanterar också den provning och de anmälningssärenden som ankommer på kommunen utifrån Miljöbalken och underliggande lagar, förordningar och föreskrifter så vårt yttrande ska läsas i det ljuset.

Om bara förslagen i den rubricerade utredningen genomförs bedöms påverkan på nämndens egen verksamhet vara huvudsakligen positiv, särskilt ur perspektivet fungerande tillsynsvägledning. I dagsläget svarar länsstyrelsen för både en stor del av tillsynsvägledningen men också överprovningen av våra beslut. Det här innebär en konflikt som länsstyrelsen under lång tid haft svårt att hantera. I praktiken betyder det i dagsläget att vi inte får konkret vägledning i svårare ärenden utan länsstyrelsen svarar konsekvent att man inte kan uttala sig i det faktiska fallet eftersom man är överprovande myndighet och att frågan ska hanteras av tillsynsmyndigheten, alltså av nämnden.

Lyfter man av länsstyrelsen det överprovande ansvaret löser man förhoppningsvis upp den konflikten vilket borde leda till bättre vägledning av de kommunala tillsynsmyndigheterna och ett mer likriktat tillsynsarbete över landet.

Det finns dock också potentiella problem för rättssäkerheten med de förslag som presenteras i utredningen. Om man utgår från att Miljö- och byggnadsnämnden fattar ett beslut riktat mot någon, t.ex. ett föreläggande förenat med vite eller till och med ett förbud, finns det idag minst två instanser som kommer pröva nämndens bedömning i sak, det vill säga länsstyrelsen och Mark- och miljödomstolen. Nämnden delar inte utredarens bild att Mark- och miljööverdomstolen är generös med prövningstillstånd varför vi valt att bortse från dem i det här resonemanget.

Om utredningens förslag genomförs kommer det i praktiken bara finnas en instans över nämnden som faktiskt prövar en fråga i sak och att det då blir Mark- och miljödomstolen. Utifrån nämndens erfarenhet är det inte ovanligt att bedömningen vid överprövningen skiljer sig mellan oss, länsstyrelsen och Mark- och miljödomstolen. Vår bild är också att i de fall ett ärende går hela vägen till Mark- och miljööverdomstolen är länsstyrelsens bedömningar oftare i linje med överdomstolens än Mark- och miljödomstolens.

Nämnden finner också att det är svårt att betrakta den här utredningen helt losskopplad från SOU 2024:98. Enligt nämndens uppfattning behöver den hanteras tillsammans med det som föreslås i SOU 2024:98 om en ny samordnad miljöbedömnings- och tillståndsgivningsprocess. Om förslagen i båda dessa utredningar genomförs blir det svenska systemet likriktat och logiskt med gången myndighet – domstol – domstol. Skulle dock bara föreliggande utredning genomföras förblir systemet svårt att överblicka och Mark- och miljödomstolarna förblir tungt belastade både av egen tillståndsprövning och en ökad mängd överprövning.

För miljö- och byggnadsnämnden
Carolina Stalebrant
Miljö- och byggnadschef

Denna handling har signerats digitalt och saknar därför namnunderskrift.

